

rabinur animos etiã elementorum qualitatibus, quibus
hac in uita inhyabant, intentionaliter ac spiritaliter, et
absq; materia receptis, torqueri, sic. n. non à corpore in-
corporeum, sed incorporeum ab incorporeo pati cogno-
scimus. Verum de his et de sempiternitate cruciatuum, si-
otium et uita supererit latius in aliis erit dicendum.

Quod longe Aristoteles, in morali
phýlosophia doctior est Platone

Nunc quoniam perspicuũ fecisse iam arbitror,
non minus in methaphýsycis, q̄ in aliis Plato-
nẽ Aristoteli cedere, si de institutione morali
pauca dicam, huic uolumini modum imponam. Sunt
enĩ q̄ hoc in genere phýlosophia prastantissimum omni-
um Platonem fuisse prædicant, agimus autem nunc, nõ
uter eorum, melior agendo fuerit, (hoc enim in tertium
uolumẽ, transtulimus) sed uter peritior doctiorq; in mo-
rali disciplina institutioneq; à scriptis suis, quæ ad nos
peruenerunt, ostenditur. Nam et si finis disciplinae hu-
ius non est scire sed agere, omnes tamen docendo ad mo-
res nos instituunt, Plato igitur nihil penitus etiã hac in
re artis aut scientiæ redolet, sed sicut oratores, aut poe-
tæ nonnulla dicunt, ad uitam utilissima, quas rethores
solent sententias appellare, sic ille sparsim, nec ordine ul-
lo, aliqua non nunq; dicit commode, utiliter, grauitr fa-
teor, non tamen, etiam si omnia simul quispiant, collegerit,
quasi artem aut doctrinam aliquam constituerit, ni-
hil enim diffinit, nihil doctrinæ aut artis patitur, distin-
guit, docet, quæ sint præcipia, quæ à principiis, nunq;
aperit, quis finis, quod officium nunquam differit, quod

non in moralibus solum, sed multo magis in cæteris quo-
q; omnibus uideri licet, Aristoteles uero quid dicā, pa-
lam res omnis habetur, mirabiliter enim primum finem,
id est bonum extremum, humane uitæ instituit, eoq;
breuiter, ac absolute diffinito, mirabilius partibus diffini-
tionis explanatis, totam ethicorum doctrinam, (sic enī
primam moralium partem appellant,) sub diffinitione
finis complexus, edidit. Politicorum similiter disciplinā
sic tractauit, ut plures penē sint, uel sententie, uel ratio-
nes, uel præcepta, q; uerbalita inquirunt, sed uirtutem
mediocritatem quandam, non extremitatem esse opina-
tur, ut studiosus, uirtutiq; deditus, uitiorum participatio-
ne consumari uideatur, hoc enim multi & Genistus in
libro quem ad laudem Platonis, & Aristotelis contem-
ptum, græce conscripsit, opponere uidetur, sed non opi-
natur ille, o doctissimi homines, nos uirtutem in medio-
critate consistere, sed pro matricæ qualitate demonstrat,
& mediocritatem, non extremorum participatiōe semp,
sed negatione plerumq;, & hic accipimus. Virtus enim
non ut fuscus color ex nigro & albo, sed ut neutrum ex-
tremorum, in mediocritate collocatur utq; consistit, &
sicut negare non possumus, uirtutem modo quodam, me-
diocritatem esse, ita, si recte fontes ipsius hausimus, ex-
tremam aliquomodo esse necessario cōcedemus, nam
si ratio utrumq; extremorum, sicut uerbi gratia, timorem
& temeritatem abiecerit, & in mediocritatem pu'sis ex-
tremis affectum animi reduxerit, fortitudo certe medio-
critas erit, si uero fortitudinis ipsius habitum in culmi-
ne suo, consid:remus, animumq; summa ratione longe

utrumq; contrariorum exterminasse incipiamus, extremitas profecto erit hoc pacto fortitudo. Platonici autem nescio qua ratione inducti sunt, ut uirtutem, sic extremitatem, esse uelint, ut uires animi atq; naturæ extremorum receptiuas penitus eradicerent. quod profecto aut separatarum substantiarum, quas intelligentias uocant, et ipsius dei, aut sensu carentium proprium est, ita prudentes, ingeniosi, doctiq; erant, ut naturam immutari posse doctrina et consuetudine putarint, nempe uis illa et natura retinendi, appetendi, dolendi, gaudendi, irascendi semper in humano animo remanet, sed ratio domat, hos omnes affectus, et sibi per assuetudinem obtemperare facit, primum quasi in agendo, deinde quasi sequentes, postremo etiam cum gaudio ad rationis nutum, occurrentes, et tunc uirtus domito appetitu, et quasi materia formæ, sic se rationi subiaccit, extremitas uere ac merito potest appellari, nam affectus, quos græci pathæ, in iores latinorum, passiones, uerbum de uerbo, latinum de græco, referentes dicunt, materia quodam modo rationis, immo simpliciter in agendo sunt, quos domando reluctantes, et habenis suis retrahendo, calcaribus impellendo, flagellis castigando, sibi uel inuitos ratio subiicit, et obedientiam factos, contrariis inde reiectis, sigillo informat suo, sic affectus ipsi, non minus q; ratio ipsa, ne, magis dicam naturam, sequuntur ducem insiti uel nobis diuinitus sunt, non ut eradicentur, non enim frustra insiti sunt, sed ut ratione domiti atq; formati, uirtutis amore ardeant, et uiciorum odio uehementius, uehementius insurgant. Ita qui uiciis formati oberrant, abie

Etis uiciis atq; priuatione uirtutis, exterminata, ut ratio
nis aetate, perfectione formaq; recepta, plurimum ad uir
tutem proficiunt, semper enim ab imperfectioribus, ad
perfectiora, et de priuatione ad aetate natura genera
do progreditur, ab aetate autem ad potentiam et priua
tionem corrumpendo, regreditur, affectum uero in uir
tutem formatio, quasi generatio quaedam est, hos affectus
si funditus euertere atq; in nihilum reducere conaris,
frustra laboras, nec enim possibile est titillationes carnis,
et fomites radicatus extirpare. Haec cum ita se habeant,
nescio cur insensatio illa, Platonis inutilis simul atq; im
possibilis, a nonnullis laudatur, nam nisi affectu indigna
tionis, dolorisq; , aut amore honestatis tuenda animus in
surgat, adeo ut uel mortem ipsam pro religione, pro pa
tria, p. parentibus, non exhorrescat, sed modo p. futurum sa
lutemq; allaturum istis, obitum uideat suum, magno animo obe
at, non uideo qua ratione ac uia, res arduas atq; difficiles,
suscipere poterimus. Quas ob res garrere oes existiman
di sunt, et stolidi potius quam mentis copios, qui affectus
a natura, id est diuinitus datos, non leniendos, domandos,
rationeque informandos, sed eradicandos penitus censent,
Non libet plura, de re planissima dicere, satis iam et de
morali institutione et de ceteris, quae ad primam perti
nent partem, disputatum est, nam et si pauca ex multis
retulimus, tamen quae dicta sunt, sufficere arbitramur, ut
docti ac ingeniosi beneque instituti lectores, intelligant.

E numeratio breuis, et de docendi
confusione Platonica.

Taetum

T Actum est enim q̄ ad dicendū, præcepta scri-
pta sint Aristoteli, cū à Platone, nihil editum
omnes fatcantur, q̄s magnum differendi acu-
men in altero, in altero nulla huius rei peritia inspici-
tur, sed cum oratione quieta, eleganti quidem, atq; or-
nata, tum communibus omnia locis effutiat, quos quo-
tiēs excedit, totiens ad enigmata, symbolicumq; sermo-
nem, longe ab omni doctrina remotum, quasi in tene-
bris palpitt, diuertitur. Quantus in phisicis ordo, do-
ctrina, splendor, Aristoteli est? quanta Platoni cōfusio?
cætra pudet dicere, q̄s sublinus alter in methaphysi-
cis? alter depressus? quod tamen expressius mox in se-
cūdo, atq; altius inspicietur, ubi ad ueram theologia
conferemus, q̄s hebes Plato in mathematicis atq; indo-
ctus, raris potius, ut poæticè dicam, uocibus, hiscat, q̄s
doceat, q̄s acutus Aristoteles, doctus & docendi uia,
serieq; instructissimus, quibus omnibus in unum colle-
ctis, non dubitamus, longe prestantiorem omni Aristo-
telem in erudicione, q̄s Platonem fuisse, quid dixi? Im-
mo autem illum prestantissimum omnium, hunc uolo
dicere, ne quis forte turbatione aliqua me motum, sic lo-
qui, existimet, & non ueritatis causa, sed inter alia il-
lud quoq; inter omnes constat, præpostero Platonem,
ordine docuisse. Cum enim dubitasset, utrum à princi-
piis rerum, ad principiata docendi progressus fiat,
exigua mente confusus, non à manifestioribus nobis, sed
contra, à clarioribus natura, nobis autem abditis atq;
occultis, ad ea quæ nobis patent, processit, id uero simi-
le est, si quis grammaticam docens, non ab elementis id

D

est singulis litteris per syllabas & dictiones ad orationem deducatur, sed contra, ab oratione docere incipiens, per dictiones & syllabas, tandem ad uocis elementa, regrediatur, nam qui sic docet, aperte ostendit, eam se penitus rem ignorare, quã docet, magnũ enim recte sciendi signũ est, si recte, possibile tamen est quod à nonnullis dicitur, doctissimum quidem in omni genere illum fuisse, sed aristotelem docendi ratione ac ordine excelluisse, quod si ita se res habuit, quamuis, qui rectius docet, rectius sentire uideatur, magnopere tamen, nobis iniuriatur, qui petit ut eam eruditionem Platoni concedamus, quam ille suis scriptis aut assequi non potuerit, ut nos opinamur, & uere, ut puto, aut noluerit, ut ipsi asserere uidentur, quamuis suæ laudis causa eos exagitados, longe aliter dicere, quã sentiant crediderim, quod ipsi de me, ne suspicari quidẽ merito possent, nullo enim nos pacto, turbatione, nisi communis utilitas, ueritatisq; gratia, possumus affici, nam si carerent inuidia mortui, nec eis quisquam mentis compos irascitur, ut in rhetoricis Aristoteles dicit, quis causa sui, tam priscis poetiæ uiris, aut irasci, aut inuidere, præsertim cum nihil in se laudis, nihil in suos tandem translaturus sit, mihi uero, si genus consideras, equaliter est uterq; coniuictus, si doctrinam qualiscunq; in me sit, nihil Platoni, Aristoteli plurimum debeo, cui non paruum facerem ingratus iniuriam, siquam ipse integrã meretur laudem, eius magnam partem in alium transferri tacitus permitterem, Platoniorum quoq; iuniores, aut uerborum sonis solummodo inhyare

uideo, aut si quid doctrinæ scribendo assequuntur, totum id ex aristotelicis fontibus, haurire, sed nescio qua ingratitude, animiq; prauitate detenti, quæ ab altero acceperunt, in alterum transferunt, puto quia maximarum rerum rationes, docendiq; uiam, Plato non tradidit, ideo Platonem sequi se prædicant, ut quod ab alio non acceperunt, à seipsis peperisse uideantur.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

Capitulum primum, et q̄ in hoc Libro demonstratur, conuenire Aristotelem ueritati catholicæ, Platonem minime.

¶ VONIAM per singula liberalium artium genera, qualis Plato, quantusq; Aristoteles fuerit, ex scriptis utriusq; non omnino expositum est (infinitum enim id sermone uidebatur,) sed ex iis quæ memoriæ occurrerunt quæq; sufficere duximus. Sequi-

tur nunc, ut exquisitius uideamus, utrius dogmata, utriusue doctrina ueritati cõuentior est, nã is uerus profecto philosophus hãri prædicariq; debet, q̄ ueritati magis adheret. Is alienior à philosophia, qui longius à ueritate aberret. Veritas enim nature dominatur et inde omnia pendent, et illo tandem quasi ad finem ultimum respiciunt, non enim aliud est, q̄ ipsa rerum causa pri-

D i i

ma, cui si philosophus consentanea sentit, naturam rerum, quam docere pollicetur, ignorare non potest. uestigia enim & sicut imagines quedam, rebus insunt, quæ ab effectibus, ad causam mentem philosophi, traducunt. Præterea ueritas sapientia est, philosophus, sapientie studiosus est. Quare ueritatis quoque. Qui ergo longe absit ab ipsa, is uerum philosophie nomen præstare non potest, sed ueritas in christiana religione, per domini nostri iesu christi & apostolorum suorum prædicationem, perluxit. Quare qui christiane pietati magis cõgruit, is mihi philosophus eruditior atque uerior, qui ab hac pietate, idest ad dogmatibus ecclesie, remotior fit, quanto longius abest, tanto mendaciorum auctori coniectior, & à philosophia est alienior, hæc autem questio per ardua & difficilis nimium nobis occurrit, non propter solum altissimarum rerum abstrusas, atque abditas questiones, uerum & quia non nulli doctores ecclesie, Platoni hanc palmam præbere uidentur, quã nos Aristoteli merito, ut re ipsa præstabimus, tribuendam censemus, ecclesiam uero doctores, quos diuina scripsisse gratia fatemur, minus uera de aliquo retulisse, nõ uideatur credendum. Quid ergo respondebimus? id ipsum uidelicet, quod omnes, si ueritatis sibi cura est, falsum esse negabunt, doctores ecclesie non absque gratia de iis esse locutos rebus, quæ ad stabiliendam ecclesiam pertinent, & ad salutem necessariae sunt, de iis uero, quæ, saluti animorum non conferunt, nec efficiunt, sicut homines solum locutos esse. id re ipsa patet. Nã si quemuis doctorum ecclesie, de quadratura quis plane rogasset cir

culi, ipseq; quod ei uideretur respondisset, ei ne magis;
an Archimedi credendum esset? non dubito quin Archi-
medi omnes dicturi sunt, si sanctorum patrum aliquis;
quanta sit solis magnitudo, differuisset, suis ne rationi-
bus, an Erathostenis, aut Ptholomæi standum esset;
Ptholomæi ego solius autoritate in rebus similibus,
q; sanctorum patrum, simul omnium frangor. Si ergo
etiam uter peritor, doctior, ueritatiq; affinior, Plato an
Aristoteles queritur, et doctorum ecclesie aliqui huc
aut illum, existiment, non magis in hoc q; in superior-
ibus auctoritatem eorum impellar sequi, cur? quia om-
nia que ab eis per infusam sibi gratiam scripta sunt,
in ambiguum uocare nefas est, per spiritum enim dei
ea locuti sunt, huiusmodi autem sunt que ad salutem
necessaria sunt. Vtrum uero cælum rotundum sit, utrum
sol bipedalis, an maior. Vtrum luna maior sole an con-
tra. Vtrum Demostenes, summe sit orationi propinquior,
an Cicero, utrum Homerus an Virgilius poeta prastā-
tior, nec patres sancti, nec etiam unq; aliquis determi-
nauit, nec determinaturusest, non enim sibi gratia di-
uinitus, ne possit errare in similibus rebus, concessa
est. Quid enim ad salutem animorum pertinet, utrum
statim post solem luna collocetur, uel mercurius atq;
uenus interponatur. An Plato uirtuti uel uicio deditus
fuerit? an Aristoteles Platone doctior et uirtute morali
melior? profecto nihil. Quas ob res perspicuum est, si
qui doctorum ecclesie, siue greci, siue latini de his re-
bus dixerunt, eos non per infusam sibi gratiam, sed sic-
cuti homines, qui errare possent, locutos fuisse, posseq;

nos pie aliter de his sentire, quàm ipsi senserunt, præsertim
cùm priscis temporibus, Aristoteli, quia tardius in lucem
libri sui puerunt, nec subintelligi, præter eos quos de
moribus scripserat, ante Alexandri commentatoris tem-
pora potuerunt, quem Antonino Romanis imperante
floruisse constat, tum propter altitudinem rerum, quæ
percipi posse non uidentur, nisi quis omnia uolumina,
quæ de ipsis feruntur diligenter uiderit. Aristoteli igitur
his de causis parum recte intellecto, Platone autem
propter ornatum uerborum, dicendiq; bombum, omni-
bus familiari, difficile ipsis fuerit non perperam iudi-
care, non enim poterat ei principatum in philosophia
conferre, quem aut ne perlegerunt quidem, aut si le-
gerunt, minus integre intellexerunt. Accedit quod non
authoritatibus, quæ res fallere plerumq; potest, sed re-
bus ipsis faciunda hæc est nobis collatio.

Diuisio huius libri secundi, & quod Plato uerbis
unum dicit deum, cum re multos colat, Aristo-
teles ad unum cuncta principium refert
simpliciter primum, nec cæteris connume-
ratum, & de officio Traductoris, de
omnipotentia dei, de Theologia
Platonis, & Aristotelis.

His itaq; prælibatis, primum in hoc uolumine
ostendemus, Aristoteli, melius rectiusq; Pla-
tone, de deo sensisse, deinde quod Aristoteles, trini-
tatem unius dei subintellexit, Plato minime, tertio quod